

Zaist'ovanie porovnávacích materiálov v písmaoznactve.

Porovnávacie materiály v písmaoznactve, sa delia na ukážky a skúšky písma a podpisov

Získavanie ukážok písma a podpisov

Ukážky písma a podpisov môžeme získať od podozrivej osoby, od príbuzných, s ktorými osoba udržuje písomný styk, alebo z písomností nachádzajúcich sa na rôznych úradoch (daňové úrady, personálne oddelenie zamestnávateľa, v školách, ktoré absolvoval, u polície na žiadostiach o vydanie dokladov a ďalších inštitúciách).

V súčasnosti je získavanie ukážok ručného písma zložitejšie ako v nedávnej minulosti. Množstvo žiadostí sa vyplňuje v počítačoch a tlačí na počítačových tlačiarňach. Rodiny komunikujú pomocou mailov alebo SMS správ. Podobné problémy môže spôsobovať získavanie podpisov. Napr. donedávna každý zamestnaný človek podpisoval aspoň raz mesačne prevzatie výplaty. V súčasnosti sú mzdy zasielané na osobné účty, výplatné pásky doručované poštou. Pri žiadosti o vydanie občianskych preukazov, cestovných pasov a vodičských preukazov sa síce žiadateľ podpisuje no podpis je elektronicky zosnímaný a archivovaný len v elektronickej podobe. Elektronicky zosnímaný podpis je vhodný na písmaoznalecké skúmanie len v obmedzenej miere. Veľmi dôležitý je problém autentickosti získaných ukážok. Nezriedka sa stáva, že napr. žiadosť za žiadateľa vyplní iná osoba, ktorá má „krajší“ rukopis.

Z tohto dôvodu za pravosť predkladaného porovnávacieho materiálu je v plnej miere zodpovedný žiadateľ o expertízu. Znalec nemá možnosti ani prostriedky overovať pravosť predložených ukážok. V prípade, že žiadateľ nemá dostatočné vedomosti o autentickosti získaných ukážok, je potrebné aby na túto skutočnosť upozornil znalca.

Zaisťovanie skúšok písma a podpisov

Na zaisťovanie skúšok písma a podpisov možno vyzvať obvineného podľa § 123 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestnom poriadku. K tomu ho však nemožno nijakým spôsobom donucovať. Obvinený je však povinný strpieť úkony potrebné na zistenie totožnosti, t.j. aj skúšky písma a podpisov. Primerane je možné toto ustanovenie použiť aj voči osobe podozrivej, nakoľko zákon č. 171/1993 Z.z. O Policajnom zbore v znení neskorších predpisov v §. 20a dáva policajtovi oprávnenie zistiť totožnosť, osobe zaistenej, osobe zadržanej, osobe zatknutej, osobe obvinenej zo spáchania trestného činu, osobe nájdennej alebo vypátranej, ako aj cudzincovi, ktorý neoprávnene vstúpil na územie Slovenskej republiky alebo sa na území Slovenskej republiky neoprávnene zdržiava, alebo proti ktorému sa začalo konanie o administratívnom vyhostení z

Ústav kriminalistiky a kriminológie

územia Slovenskej republiky. Pokiaľ nie je možné zistiť totožnosť na základe oznámených údajov ani v evidencii obyvateľov je policajt oprávnený okrem odobratia daktyloskopických odtlačkov a iných telesných znakov aj vyhotoviť obrazové, zvukové a obdobné záznamy. Pod obdobnými záznamami sa myslí aj vyhotovenie skúšok písma a podpisov.

Ak treba zistiť pravosť rukopisu u svedka, je mu možné podľa § 133 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku prikázať, aby napísal potrebný počet určených slov.

Na rozdiel od obvineného môže byť svedkovi za nesplnenie tejto povinnosti udelená poriadková pokuta.

Príprave skúšok písma a podpisov musí predchádzať dôkladne preštudovanie sporných materiálov. Je potrebné zistiť ako sporný materiál vznikol, aby bolo možné pripraviť adekvátnu skúšku písma a podpisov. O osobe, ktorá je ochotná podrobiť sa skúške, (alebo v prípade svedka, ak mu bolo prikázané vykonať skúšku písma a podpisov) je potrebné v prvom rade zistiť potrebné údaje o písateľských schopnostiach osoby. Jedná sa hlavne o zistenie:

- dosiahnutého vzdelania, t.j. kedy, kde a aké školy absolvovala,
- aký je jej materinský jazyk a aké ďalšie jazyky ovláda,
- v akom jazyku sa učila písať a aké ďalšie abecedy ovláda (azbuka, latinka...),
- akou rukou sa učila písať (pravá, ľavá) a či ovláda písanie druhou rukou, či bola preučená na písanie pravou rukou,
- či nemala v odhadnutej dobe napísania spornej písomnosti úraz ruky, iný závažný úraz, alebo psychickú, či duševnú poruchu,
- ako často píše (denne, často, občas, zriedkavo),
- čo píše najčastejšie (rôzne poznámky, súkromné listy, vyplňovanie tlačív a pod.),
- rozsah textov, ktoré píše (krátke, rozsiahle, formuláre) a druh písma, ktorý pri tom najčastejšie používa (kurzíva, perlička, palička alebo číslice) a aký písací prostriedok pritom najčastejšie používa (guľôčkové pero, atramentové, keramické, ceruzka a pod.),
- aké má problémy pri písaní (gramatické, štylistické, únava ruky...),
- či používa okuliare (očné šošovky) a aké dioptrie,
- či užila liek, a či nie je pod vplyvom omamných alebo psychotropných látok, ktoré by mohli ovplyvniť, schopnosť vykonať skúšku písma a podpisov.

Osoba by mala byť oboznámená s dôvodom predvolania. Oboznámenie a rozhovor je potrebné viesť z taktického hľadiska tak, aby sa osoba upokojila a znížila sa jej podozrievavosť. Forma a obsah úvodného rozhovoru musia vychádzať z charakteru prípadu a z predbežných znalostí o osobe, ktoré sa podrobuje skúške písma.

Ústav kriminalistiky a kriminológie

Po úvodnom rozhovore je možné pristúpiť k samotnej skúške. Predtým je však potrebné pripraviť si materiály a miesto na vykonanie samotnej skúšky a to:

- písacie prostriedky (adekvátne spornému dokumentu), a ďalšie druhy písacích prostriedkov,
- papier (vo formáte sporného dokumentu),
- obsah (texty) a forma skúšky (diktát, prepis, voľná tvorba...),
- vhodnú miestnosť.

Príprava písacích prostriedkov

Ten, kto organizuje skúšku by mal zistiť akým písacím prostriedkom bola sporná písomnosť vyhotovená. Pokiaľ si nie je istý, je potrebné kontaktovať znalca z odvetvia grafická diagnostika. Je potrebné pripraviť si aj ďalšie bežne dostupné písacie prostriedky a to z toho dôvodu, že sa môže objaviť ďalší sporný materiál (hlavne u anonymných písomností), ktorý bude vyhotovený odlišným písacím prostriedkom a tiež z dôvodu, že skúšku už nebudeme možné zopakovať. Na začiatku skúšky sa osoba nechá vybrať si písací prostriedok. Ak je tento písací prostriedok druhovo odlišný od toho akým bola napísaná sporná písomnosť, po napísaní prvého textu mu písací prostriedok vymeníme.

Príprava formy dokumentu

Forma sporného dokumentu určuje formu porovnávacieho dokumentu. Ak je sporný dokument vyhotovený napr. vo forme výberového lístku z bankového účtu je potrebné zabezpečiť čistopisy takýchto výberových lístkov z príslušnej banky. Ak je vyhotovený na linajkovom papieri je treba použiť linajkové papiere, ak je na ústrižku papiera, treba pripraviť obdobné lístky. Ak je sporný materiál vyhotovený na bežne nedostupnom tlačive (napr. zahraničné šeky a pod.) je možné vyhotoviť fotokópiu sporného materiálu. Na tejto fotokópii vybieliť údaje a z takto vzniknutého „čistopisu“ namnožiť dostatočný počet kópií, ktoré bude osoba pri skúške vypisovať.

Príprava obsahu a formy skúšky

Skúšky písma by mala z hľadiska obsahu, pokiaľ je to možné, obsahovať plné znenie sporného textu. Ak nie je možné z taktického hľadiska použiť plný text je potrebné pripraviť podobný text. Tento text musí obsahovať väčšinu slov skúmaného textu, slovné spojenia a celé vety. Do textu je potrebné zaradiť hlavne slová v ktorých sa vyskytujú gramatické, alebo iné chyby (nárečie, štylistické a pod.). Ak sa v texte nachádzajú čísllice, alebo adresy musia byť súčasťou textu. Ak sa pripravuje text pre ten druh sporných písomností, kde je predpoklad možného pokračovania trestnej činnosti, prípadne dodatočného získania ďalších sporných písomností od ďalších poškodených osôb alebo možného výskytu ďalších písomností, je potrebné pripraviť rozsiahlejší text ako je u zaistenej spornej písomnosti. Takýto všeobecný text by mal zohľadňovať frekvenciu výskytu jednotlivých písmen v národnom jazyku osoby. Musí obsahovať všetky

písmena malej a veľkej abecedy, číslice, rôzne znamienka a pod. Pri skúškach podpisov, ktoré sú vyhotovené v textovej, alebo čiastočne textovej podobe je potrebné do textu zaradiť meno a priezvisko, alebo podobné meno a priezvisko ako u sporného podpisu.

Z hľadiska obsahu je teda potrebné pripraviť dva texty:

- a) text spornej písomnosti, alebo podobný text,
- b) všeobecný text (obsahujúci všetky písmená abecedy – spravidla rozsiahlejší ako sporný text).

Forma

Výsledkom skúšky pre znalca v odvetví písomznanectva musí byť správne vyhotovený porovnávací materiál, ktorý poskytne znalcovi obraz o písárskych schopnostiach osoby, ktorá sa podrobila skúške. Pri samotnom priebehu skúšky sa používa kombinácia nasledujúcich metód:

- a) diktát
- b) prepis
- d) vlastná tvorba.

Diktát

Jedným zo spôsobov ako získať vzorku písma je forma diktátu. Skúšku písma začíname spravidla diktátom. Pri diktáte zvyšujeme postupne rýchlosť diktovania, čím nútime píšuceho k spontánnejšiemu rukopisu.

Začíname všeobecným textom, až potom zaradíme text s obsahom spornej písomnosti. Cieľom je čiastočne unaviť píšuceho a tým získať od neho spontánnejší písomný prejav. Nevýhodou diktátu je to, že pri ňom nemusí píšuci venovať veľkú pozornosť obsahu textu, teda tomu čo napíše a môže sa pomerne dobre sústrediť na menenie písma. Preto sa rýchlosťou diktovania a dĺžkou skúmania snažíme oslabiť jeho pozornosť. Z tohto dôvodu je potrebné pripraviť si dostatočnú zásobu textov, ktoré budú diktované. Až po určitej únave píšucej osoby zaradíme sporný text. Veľmi dôležitý je prednes textu. Text by mal byť prednášaný monotónne. V texte by nemali byť nijakým spôsobom zvýrazňované dlhé, či krátke samohlásky, tvrdé alebo mäkké i, či slová, v ktorých sa spodobujú spoluhlásky. Tieto slová je potrebné diktovať neutrálne. Slová v ktorých je v spornom texte gramatická chyba diktovať zámerne menej zrozumiteľne.

Rozsah diktovaných textov nie je možné stanoviť všeobecne, ale len konkrétne podľa rozsahu spornej písomnosti.

POZOR! Po každom diktáte, tento osobe odoberieme a diktujeme na nový papier, tak aby osoba nemohla odpisovať z predchádzajúceho diktátu.

Prepis textu

Texty na opis sa pripravujú podľa vyššie uvedených pokynov. Výhodou tejto formy je, že píšuca osoba píše vlastným tempom a jej pozornosť je pútaná sústredenie sa na prepis obsahu, prepínanie zraku medzi

opisovaným textom a vlastným rukopisom a menej na menenie písma. POZOR! Sporné písomnosti nemôžu byť osobe dané na ako predloha ani ako originál, ani ako fotokópia.

Obsah sporných písomností musí byť prepísaný v odlišnej forme ako má sporná písomnosť. Úplne ideálnou možnosťou je opis z obrazovky počítača. Pokiaľ by sme na opis predložili spornú písomnosť umožnili by sme píšucej osobe dokonale zmeniť svoj rukopis.

Nevýhodou prepisu textu je to, že opisujúca osoba môže napodobniť rozložene prepisovaného textu a v prípade prepisu perličkového písma aj tvarovanie písmen.

Ak je text vyhotovený „perličkovým“, alebo „PALIČKOVÝM“ písmom, alebo je potrebný aj jazykový rozbor textu je lepšie ako prepis pripraveného textu zaradiť formu voľnej tvorby, opisu predmetov, alebo dokončovania viet.

Opis fotografií

Osobe sa predkladajú fotografie rôznych predmetov alebo situácií, ktoré má opísať vlastnými slovami. Predkladajú sa neutrálne obrázky neskôr obrázky, ktoré majú vzťah k slovám spornej písomnosti. Obrázková metóda si vyžaduje rozsiahlejšiu prípravu.

Výhodou tejto metódy ako aj metódy vlastnej tvorby je získanie vzoriek písma, kde predloha nemôže byť žiadnym spôsobom napodobnená. T.j. píšuca osoba musí sa sama rozhodnúť ako bude text rozmiestnený na stránke, ako bude zalomený a ako budú rozdelené slová na konci riadkov. Pozornosť osoby je zaujatá tvorbou viet a preto pozornosť venovaná meneniu písma je oslabená.

Vlastná tvorba

Pri tejto forme skúšky sa osoba vyzve aby napísala niekoľko viet na ľubovoľnú tému napr. „Čo robím vo voľnom čase?“, „Čo robím v práci?“, „Najkrajší zážitok z detstva“ a pod.. Prvé témy sa nechá osoba písať podľa vlastného uváženia, neskôr sa osobe sa určí spôsob písania (rýchlosť, sklon, poloha ...) a požadovaný druh písma (perlička, palička, kurzíva). U osôb so zníženou schopnosťou tvorby textov, možné zvoliť metódu dokončovania viet. Osoby sú predložené začiatky rôznych viet, ktoré bude osoba podľa vlastnej úvahy dokončovať.

Príprava miestnosti

Významnú pozornosť je potrebné venovať aj samotnej miestnosti v ktorej bude prebiehať skúška. Podmienky v miestnosti by mali reflektovať vznik spornej písomnosti ak je tento známy. Ak písomnosť vznikala na vyššom pulte v stoji tak časť skúšky musí byť na takomto stolíku. Ak napr. colné orgány píše na podložke zavesenej na krku píšucej osoby, tak takýmto spôsobom musí časť skúšky prebiehať. Miestnosť musí byť zabezpečená pred vyrušovaním inými osobami. Musí byť tiež zabezpečené dostatočné osvetlenie.

Realizácia skúšok písma

Pri skúške je potrebné dodržať niektoré zásady:

- každý napísaný list papiera necháme osobe podpísať a hneď jej ho odoberieme aby si osoba nemala možnosť kontrolovať svoj rukopis,
- poradie napísaných lístkov označíme poradovou číslou,
- napísané lístky okamžite kontrolujeme s vopred získanými ukážkami písma aby sme zistili či osoba úmyselne nemení rukopis,
- zaznamenáme poznámky o tempe písania osoby, o prestávkach, ktoré si osoba robí, o dĺžke skúšky, poradí jednotlivých foriem skúšky a pod. Tento záznam spolu so záznamom o pisárskych zručnostiach je potrebné zaslať znalcovi.

Skúške písma je potrebné venovať mimoriadnu pozornosť, nakoľko úspešnosť skúmania znalca je priamo úmerná kvalite zabezpečeného porovnávacieho materiálu. Kvalita však neznamená „krasopis“ reprezentatívnu vzorku písma vo vzťahu k spornému materiálu. Na prvý pohľad nekvalitný sporný materiál môže priviesť znalca k jednoznačnému záveru skúmania ak je zabezpečeniu porovnávacích materiálov venovaná zodpovedajúca pozornosť.